

RECENSIES, REPLIEKEN EN DUPLIEKEN

In deze rubriek worden zowel methodologieboeken besproken als onderzoeksrapportages, bij voorkeur van Nederlandstalige auteurs. Auteurs krijgen de gelegenheid om op een recensie te reageren. Op de website www.kwalon.nl worden regelmatig boeken ter recensie aangeboden. Wie een boek wil bespreken (al dan niet uit dat aanbod) kan zich richten tot redacteur Miranda Snoeren: m.snoeren@fontys.nl.

Bouwstenen voor kwalitatieve data-analyse

Sofie De Bus, An-Sofie Vanhouche & Philippe Kennes*

Uwe Flick (Ed.), The SAGE handbook of qualitative data analysis, London: SAGE Publications, 2013, 664 pp., ISBN 978-1-4462-0898-4, € 165 (hbk).

Met het verzamelwerk *The SAGE handbook of qualitative data analysis* stelt de redacteur, Uwe Flick, zich tot doel om de lezers bewust te maken van de hedendaagse debatten in het kwalitatieve onderzoeksveld. Het werk beoogt niet om definitieve antwoorden te geven of om de beste onderzoeksbenadering aan te duiden, maar eerder om de variëteit te schetsen in hoe wetenschappers omgaan met kwalitatieve data-analyse vanuit verschillende disciplineaire, epistemologische en methodologische standpunten. Uwe Flick, psycholoog en socioloog van opleiding, is professor aan de Freie Universität Berlin en beschikt over een gedegen expertise over kwalitatief onderzoek binnen de sociale wetenschappen.

Gezien de omvang van dit indrukwekkende verzamelwerk, gaan we in deze recensie niet over tot een extensieve bespreking van elke bijdrage. Enerzijds beoogt onze bespreking om de lezer in vogelvlucht een overzicht te geven van het verzamelwerk, en de intentie van de redacteur te belichten. Anderzijds nemen we de vrijheid om zelf een selectie te maken en enkele bijdragen te bespreken, ingegeven door onze eigen onderzoekservaring en behoeften aan meer theoretische en methodologische ondersteuning.

Flick zijn verzamelwerk bestaat uit veertig bijdragen van verschillende auteurs, die opgedeeld worden in vijf grote delen. In elke bijdrage wordt een deelaspect uiteengezet waarbij het wetenschappelijk-methodologisch debat wordt geduid dat, afhankelijk van de auteur, historisch, geografisch en/of theoretisch wordt gekaderd. Per deelaspect wordt bovendien een overzicht geboden van de belang-

* Sofie De Bus MSc heeft criminologische wetenschappen gestudeerd en werkt als assistente aan de vakgroep Criminologie van de Vrije Universiteit Brussel. E-mail: sdebus@vub.ac.be. An-Sofie Vanhouche MSc heeft criminologische wetenschappen gestudeerd en werkt als wetenschappelijk medewerker aan de vakgroep Criminologie van de Vrije Universiteit Brussel. E-mail: avhouche@vub.ac.be. Philippe Kennes MSc heeft criminologische wetenschappen gestudeerd en werkt als assistent aan de vakgroep Criminologie van de Vrije Universiteit Brussel. E-mail: pkennes@vub.ac.be.

rijkste stromingen en auteurs, wat de lezer de kans geeft zich doelgericht te verdiepen in thema's die relevant zijn voor het eigen onderzoek. De hoofdstukken vormen een coherent geheel en corresponderen met Flicks doelstelling om methodologische ontwikkelingen en onderzoekspraktijken beter op elkaar af te stemmen. Dit komt volgens ons tot uiting doordat in het verzamelwerk de nodige aandacht wordt besteed aan de toepassing van de methodologisch theoretische inzichten.

Het eerste deel omvat een inleiding van de redacteur met een *state of the art* van kwalitatief onderzoek, waarmee inzicht wordt gegeven in zowel de historische context als de hedendaagse wetenschappelijke debatten en discussies.

In het tweede deel wordt duchtig stilgestaan bij enkele methodologische reflecties en keuzes die gemaakt dienen te worden aangaande de dataverzameling en -verwerking, bijvoorbeeld in verband met de steekproeftrekking (hoofdstuk 4), transcripties (hoofdstuk 5) en reflexiviteit (hoofdstuk 8). Deze reflexiviteit wordt door May en Perry (hoofdstuk 8) omschreven als een iteratief proces waarbij binnen de eigen onderzoekspraktijk de inzichten en standpunten van verschillende onderzoekers en onderzoeksobjecten worden bediscussieerd. Het dient de kritische ingesteldheid van de onderzoeker aan te scherpen en bij te dragen tot een weloverwogen verwerking en interpretatie van de onderzoeksgegevens. Omdat opvattingen ten aanzien van een welbepaald thema kunnen verschillen, kan het bestuderen van eenzelfde thematiek door meerdere onderzoekers ons inziens dan ook zeer waardevol zijn. Zo hebben wij ook deze recensie opgevat. Immers, de onderzoeksachtergrond van iedere recensent beïnvloedde volgens ons de lezing van elk van de bijdragen. Het is net door een confrontatie van deze inzichten en het in dialoog treden met elkaar dat wij poogden tot een meer doordachte interpretatie van voorliggend verzamelwerk te komen.

Vervolgens wordt de opstap gemaakt naar de analysefase. In het derde deel wordt een overzicht geboden van de verschillende analysestrategieën, zoals de *Grounded Theory* (hoofdstuk 11), *Content Analysis* (hoofdstuk 12), *Phenomenology* (hoofdstuk 13) en *Narrative Analysis* (hoofdstuk 14). Ieder van de auteurs slaagt erin de uitdieping van de theoretische aannames én hun sterktes en beperkingen op overzichtelijke wijze te duiden, en op deze manier onderzoekers in staat te stellen de strategie te kiezen die het best past bij het eigen onderzoek.

Het vierde deel focust op de onderzoekstechnieken en de invloed van de verzamelde data op de keuze van analyse. In dit deel besteden de auteurs bovendien aandacht aan de meer recente methoden en technieken, zoals de analyse van internetbronnen (hoofdstuk 31), media (hoofdstuk 26), beeld- (hoofdstuk 27), film- (hoofdstuk 28) en geluidsmateriaal (hoofdstuk 29), en spelen hierdoor in op de maatschappelijke, wetenschappelijke en methodologische ontwikkelingen. Doordat het verzamelwerk de link maakt tussen kwalitatieve onderzoeksresultaten en het beleid en de samenleving, gaat het een stap verder dan de eerder klassieke methodologische handboeken.

Het verzamelwerk wordt afgesloten met een vijfde deel dat focust op de bruikbaarheid van kwalitatieve onderzoeksresultaten voor verder wetenschappelijk onderzoek, beleidsmakers en de bredere samenleving. In dit vijfde deel vonden wij een aantal interessante inzichten die een belangrijke aanvulling vormen voor

onze eigen onderzoekspraktijk. Daarom staan we hieronder ook even stil bij enkele van deze aspecten, die aanzetten tot dialoog en reflectie over het verrichten van kwalitatief onderzoek en analyse.

Zo bestaat vanuit een eerder positivistische visie de overtuiging dat externe generaliseerbaarheid niet weggelegd is voor het kwalitatief onderzoek (Maesschalck, 2012; Mortelmans, 2007). Door Maxwell en Chmiel (hoofdstuk 37) wordt in dit vijfde deel evenwel een alternatieve overweging aangereikt, waarbij wordt gestreefd naar theoretische generalisering en *case-to-case*-overdracht. Wat deze theoretische generalisering betreft wordt in het verzamelwerk veelvuldig naar de *Grounded Theory* verwezen, waarbij de constructie van een theoretisch denkkader voortvloeit uit de empirie. Bij *case-to-case*-overdracht ligt de nadruk voornamelijk op de 'transfer' van de onderzoeksresultaten naar andere contexten en settings. Derhalve kunnen ze belangrijk zijn voor de praktijk en een beleidsmatige relevantie inhouden. Murray (hoofdstuk 40, p. 591) wijst in dat opzicht op het belang van de legitimiteit van het onderzoeksthema en de gehanteerde methode. Zo stelt hij:

'Qualitative researchers continue to work in a society which is dominated by demands for scientific evidence. Thus the qualitative researcher has to convince the other of the value of their findings and the consequent need for certain changes.'

De kwalitatieve onderzoeker dient zich aldus bewust te zijn van de verwachtingen van de samenleving ten aanzien van het onderzoek en de ontvankelijkheid ervan. Hoewel wij als wetenschappers regelmatig geconfronteerd worden met deze maatschappelijke verwachtingen, gaan veel methodologische handboeken voorbij aan de cruciale vraag welke plaats kwalitatief onderzoek verdient binnen beleid en mediaberichtgeving. Niet zelden wordt de noodzakelijke contextualisering die kwalitatief onderzoek beoogt naar de achtergrond verdrongen en gaan kwalitatieve wetenschappers vaker opteren voor het gebruik van *mixed methods* (kwalitatief én kwantitatief). Aldus lijkt het gebruik van kwantitatief onderzoek nodig te zijn om de kwalitatieve gegevens kracht bij te zetten. Volgens Murray zou dit net de ondergeschikte positie ervan in stand houden, waardoor het gevaar bestaat dat aan de kritische en emancipatorische dimensie van dergelijk onderzoek wordt voorbijgegaan; een visie die ook wij beamen. Immers, ook uit de eigen onderzoekservaring blijkt dat kwalitatief onderzoek soms nog een strijd dient te voeren voor wetenschappelijke erkenning, waarbij bijvoorbeeld publicaties, gebaseerd op uitsluitend kwalitatieve bevindingen, bekritiseerd worden omwille van een gebrek aan kwantitatieve fundering.

Naar onze mening kan het werk worden opgevat als een *toolkit* voor beginnende onderzoekers, waarin een stapsgewijze toelichting wordt gegeven bij het opzetten en uitvoeren van een kwalitatieve data-analyse. In verschillende bijdragen worden ter illustratie concrete praktijkvoorbeelden beschreven, en wordt de theorie uiteengezet aan de hand van specifieke cases. Hierdoor wordt de lezer, in tegenstelling tot in sommige andere methodologische handboeken, niet alleen geïnfor-

meer over wat dit effectief betekent in de praktijk, maar tevens geconfronteerd met moeilijkheden in het verrichten van onderzoek en het analyseren van data. Dat zeggende is het verzamelwerk in zekere zin ook vernieuwend voor gevorderde onderzoekers. Het houdt een spiegel voor en maakt bewust van de mogelijke valkuilen in de onderzoekspraktijk. Daarbij zijn de aangehaalde voorbeelden afkomstig uit een heel spectrum aan disciplines, wat aansluit bij wat Flick vooropstelt, namelijk een handleiding bieden aan onderzoekers met een verschillende wetenschappelijke achtergrond. Hieraan is echter een schaduwzijde verbonden, daar iedere onderzoeker telkens zelf de oefening dient te maken, en de inzichten moet vertalen naar de eigen discipline met haar specifieke gebruiken en problemen. Dit vergt een afweging over de geschiktheid van de aangehaalde inzichten en voorbeelden, die niet zonder meer toepasselijk zijn op elke onderzoekscontext.

Naast de multidisciplinariteit van dit werk vormt de relatie tussen kwalitatief en kwantitatief onderzoek in het verzamelwerk eveneens een constant gegeven. Deze relatie komt in verschillende bijdragen aan bod zonder te vervallen in een methodestrijd. Hoewel dit geen nieuw gegeven is binnen de methodologische literatuur, is de wijze waarop dit tot uiting wordt gebracht waardevol. De focus ligt duidelijk op de sterktes van de kwalitatieve methode, maar toch worden ook het nut en de rol van het kwantitatief onderzoek niet uit het oog verloren. Hierbij wordt niet één strekking gefavoriseerd. De auteurs willen de onderzoekers niet in een welbepaalde richting duwen en de mogelijkheid bieden weloverwogen methodologische keuzes te maken.

Het moge de lezer duidelijk zijn dat Uwe Flick met dit verzamelwerk slaagt in zijn opzet en een grote verscheidenheid aan kwalitatieve analysemethoden bespreekt en bediscussieert. Ons inziens ligt de meerwaarde van dit werk in de belangstelling voor de meerwaarde en bruikbaarheid van kwalitatieve onderzoeksresultaten, niet alleen binnen de wetenschappelijke, maar ook binnen de beleidsgerichte en maatschappelijke context. Zowel voor de beginnende als voor de gevorderde onderzoeker is dit een werk om niet onaangeroerd te laten liggen.

Literatuur

- Maesschalck, J. (2012). Methodologische kwaliteit in het kwalitatief onderzoek. In T. Decorte & D. Zaitch (red.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie* (pp. 120-145). Leuven: Acco.
- Mortelmans, D. (2007). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*. Leuven: Acco.